

УДК 005:339.9

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.2.4>**Морозов Р.В.**

доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту організацій,
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»

Морозова О.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри зовнішньоекономічної діяльності,
Херсонський національний технічний університет

Morozov Roman

State Higher Education Institution
«Kherson State Agrarian University»

Morozova Olga

Kherson National Technical University

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ФУНКЦІОНУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

TRANSFORMATION OF ENTERPRISE MANAGEMENT AT ALL FUNCTIONING LEVELS IN INTERNATIONAL BUSINESS

Досліджено особливості ринкової трансформації менеджменту підприємств та ряд практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності їх функціонування на макро- мезо- і мікрорівнях. Визначено роль інформації як джерела підвищення ефективності менеджменту підприємств на різних рівнях функціонування в міжнародному бізнесі. Обґрунтовано, що зростання ефективності менеджменту підприємств міжнародного бізнесу залежить від раціональних взаємовідносин підприємств, держави і світового співтовариства. Встановлено, що держава не може встановити повноцінний контроль над підприємством, а підприємство не має реальної економічної самостійності. Поетапний перехід до нової моделі взаємовідносин між державою і підприємством включає: створення механізму виведення підприємств з застарілого економічного процесу; формування умов, які будуть заохочувати до заснування нових підприємств; поліпшення організації управління державними корпоративними правами та суспільного контролю за здійсненням цих дій.

Ключові слова: менеджмент підприємства, інформація, ринкова трансформація, міжнародний бізнес, макро- мезо- і мікрорівень.

Исследованы особенности рыночной трансформации менеджмента предприятий и ряд практических рекомендаций по повышению эффективности их функционирования на макро- мезо- и микроуровнях. Определена роль информации как источника повышения эффективности менеджмента предприятий на разных уровнях функционирования в международном бизнесе. Обосновано, что повышение эффективности менеджмента предприятий международного бизнеса зависит от рациональных взаимоотношений предприятий, государства и мирового сообщества. Установлено, что государство не может установить полноценный контроль над предприятием, а предприятие не имеет реальной экономической самостоятельности. Поэтапный переход к новой модели взаимоотношений между государством и предприятием включает: создание механизма вывода предприятий из устаревшего экономического процесса; формирование условий, которые будут содействовать созданию новых предприятий; улучшение организации управления государственными корпоративными правами и общественного контроля за осуществлением этих мероприятий.

Ключевые слова: менеджмент предприятия, информация, рыночная трансформация, международный бизнес, макро- мезо- и микроуровень.

The peculiarities of the market transformation of enterprise management and a number of practical recommendations on improving the efficiency of their functioning at the macro-, meso- and micro- levels are investigated. The role of knowledge and information as sources of growth of efficiency of enterprise management at all levels of functioning in international business is defined. The proposed theoretical approaches to the peculiarities of the market transformation of enterprise management can form the basis of practical recommendations for establishing their effective functioning. It is proved that the increase in the efficiency of management of enterprises of international business, the way out of the systemic crisis of the economy, as a whole, depends on the rational relations between enterprises, the state and the world community. In an economy of inversion type, where recombined property is dominant, this principle is not realized. Today, the state can not establish full control over the enterprise, and the enterprise has no real economic autonomy. The gradual transition to a new model of relations between the state and the enterprise includes: creation of a mechanism of withdrawal of enterprises from outdated economic process; the creation of framework conditions that will encourage the establishment of new businesses, as well as the elimination of regulations that counteract this process; abolition of state privileges for certain industries; increase of transparency of state activity and informational content of market signals (prices) by promoting competition in separate markets and exposing market abuse; improving the organization of public corporate rights management and public control over the implementation of these actions. The theoretical approaches to the peculiarities of the transformation of management of international business enterprises proposed in the work can form the basis of practical recommendations for establishing their effective functioning at the macro- meso- and micro-levels.

Key words: *enterprise management, information, market transformation, international business, macro- meso- and micro-level.*

Постановка проблеми. У теоретичних концепціях постіндустріального суспільства, економіка якого ґрунтується на широкому застосуванні наукового знання, роль творчої особистості та інтелектуальних ресурсів у менеджменті підприємства стає провідною. Зазначене підтверджується такими характерними особливостями сучасного способу виробництва: надзвичайно швидкий темп; широкі масштаби та глибина змін у розвитку науки і техніки, що мають революційний вплив на менеджмент та всю господарську систему; поява нових галузей матеріального виробництва і сфер послуг, що проявляється у змінах їх співвідношення, структурі зайнятості, технологічних процесів і форм організації виробництва у міжнародному бізнесі. Зазначимо, що для створення суспільного багатства знання та інформація стають вагомішими за матеріальні фактори. Використання цих нових факторів забезпечує зростання ефективності менеджменту виробництва та збільшення суспільного продукту у міжнародному бізнесі. У структурі суспільного виробництва збільшується питома вага високотехнологічного сектору, у складі виробленої продукції зростає частка доданої вартості за рахунок інтелектуальної складової, змінюється характер людської праці на користь творчої та інтелектуальної діяльності. Разом із процесами дематеріалізації виробництва основним фактором стає рівень технологізації, а основним ресурсом стає творчий та інтелектуальний потенціал працівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічним, методичним та практичним аспектам трансформації менеджменту підприємств міжнародного бізнесу в умовах ринкової трансформації присвятили свої праці Т. Артьомова [1], Л. Белова [2], В. Геєць [3], А. Дементьева [4] та ін.

Водночас, незважаючи на вагомість даної проблематики й посилену увагу до неї багатьох провідних дослідників, окремі її аспекти все ще залишаються недостатньо вивченими. Тому виникає необхідність дослідження особливостей трансформації менеджменту підприємств на різних рівнях функціонування у міжнародному бізнесі. Все це обумовило вибір і актуальність теми дослідження.

Мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів трансформації менеджменту підприємств на різних рівнях функціонування у міжнародному бізнесі, системному уза-

гальненні основних напрямків адаптації підприємств до глобального простору та взаємодії з іншими суб'єктами в умовах трансформації економіки.

Виклад основного матеріалу. Взаємозв'язок між системоутворюючими факторами менеджменту підприємства, зокрема його внутрішнім середовищем і ринковою структурою, зовнішнім середовищем, проявляється в організаційній формі підприємства. Сучасний рівень розвитку продуктивних сил, перш за все комп'ютеризація, породжує унікальне явище, коли традиційна форма підприємства руйнується, в деяких галузях зникає необхідність у постійному трудовому колективі, оскільки існують підприємства без працівників, відроджується робота «на дому», на перший план виходять компетенції підприємства, його організаційний капітал. Нові організаційні форми підприємств розвиваються, виходячи з нової закономірності їх розвитку в ході вирішення дилеми між масштабом виробництва та витратами контролю. Слід зазначити, що така закономірність формується як «розсипання» підприємств в ході екстерналізації функцій, які стримують розвиток основних компетенцій підприємств. Сучасні організаційні форми підприємств (підприємство «точно в строк», підприємство світового класу, сіткове підприємство, альянси, «віртуальні» підприємства) набувають поширення в економіці по мірі підвищення зрілості системоутворюючих факторів підприємства перехідного типу. В сучасних умовах лише окремі елементи цих організаційних новоутворень можуть застосовуватися на сучасних підприємствах.

На нашу думку, зростання ефективності менеджменту підприємств та вихід із системної кризи економіки, в цілому, залежить від раціональних взаємовідносин підприємств і держави, світового співтовариства, їх передумовою є чітко визначені права, пов'язані з повною відповідальністю майном за взяті зобов'язання. В умовах економіки інверсійного типу, де домінуючою є рекомбінована власність, цей принцип не реалізується. Держава не може встановити ефективний контроль над підприємством, а підприємство не має реальної економічної самостійності. Поетапний перехід до нової моделі взаємовідносин між державою і підприємством включає: створення механізму виведення підприємств з застарілого економічного процесу; формування умов, які будуть заохочувати до заснування нових підприємств; поліпшення організації управління державними корпоративними правами та суспільного контролю за здійсненням цих дій.

Водночас ми свідомі того, що перехід до ринкової економіки означає кардинальну зміну характеру взаємовідносин між підприємствами. Факторами, які протидіють налагодженню нових форм відносин між ними, виступають нерозвинутість ринкової інфраструктури, недостатнє оволодіння методами маркетингової політики та ін.

Слід відмітити, що в початковий перехід важливу роль відіграють існуючі господарські зв'язки партнерів в силу інерції, переваг довірчих відносин в умовах економічної невизначеності, відсутності необхідної інформації, жорсткої залежності від минулих технологічних «ланцюжків» при недостатніх коштах для зміни профілю підприємств. В подальшому головним критерієм вибору партнерів стають раціональні ринкові оцінки. При цьому нестійкість економіки, нерозвинутість ринкової інфраструктури обумовлює хаотичність встановлення господарських зв'язків.

Адаптація підприємств до існуючих умов відбувається в двох формах. Пасивна проявляється в зменшенні обсягу випуску продукції, зменшенні асортименту. Активна форма передбачає такі заходи: активний пошук нових постачальників; організацію виробництва сировини та матеріалів на власному підприємстві; вкладення коштів у розвиток підприємств-постачальників. Вважаємо, що сучасні тенденції і реальні перспективи розвитку підприємств пов'язані з застосуванням активних заходів.

В умовах перехідної економіки особливого значення набуває регіональний фактор розвитку підприємств. Його використання може відбуватися за допомогою різних теоретичних моделей. Найбільш ефективною з них в сучасних умовах є кластерна модель розвитку, яка розкриває об'єктивно існуючий специфічний взаємозв'язок підприємств

регіону, що доповнюють одне одного, використовуючи конкурентні переваги регіону і забезпечуючи високий рівень його конкурентоспроможності. Для впровадження кластерної моделі необхідні об'єктивні та суб'єктивні передумови. В Україні в багатьох сферах та регіонах вони уже назріли. Кластери краще, ніж галузі, охоплюють зв'язки, між підприємствами, їх взаємодоповнюваність, забезпечують швидше розповсюдження технологій, навичок, інформації, маркетингу.

Висновки. Підсумовуючи викладене можна зробити ряд рекомендацій щодо налагодження менеджменту підприємств на макро- мезо- та мікрорівнях.

По-перше, на макрорівні йдеться про радикальну зміну виробничої системи, в ході якої слід змінити структуру та форму підприємств. На нашу думку, необхідно в коротко-строківій перспективі спрямувати діяльність підприємств на зниження витрат та зміну організаційної структури; створити нові самостійні підприємства, які здатні залучати інвестиції. Йдеться не про модернізацію існуючих підприємств, а про їх перетворення на нові підприємства, які відповідають вимогам ринку. Реструктуризацію великих підприємств у новітніх галузях економіки необхідно здійснювати виходячи з теорії стратегічної трансформації, яка передбачає реінжиніринг виробничих процесів, застосування інформаційних технологій, нові методи вимірювання результатів. На цій базі слід формувати інформаційне підприємство, головна перевага якого – професійні компетенції працівників. Вибір між внутрішнім та зовнішнім ростом залежать від типу підприємства, специфіки його діяльності та стратегії. Малі та середні підприємства, спеціалізовані фірми повинні віддавати перевагу внутрішньому росту, а також стратегії, яка пов'язана з горизонтальною експансією, економією на масштабі та збільшенні частки ринку. Великі підприємства та групи підприємств повинні базуватися на зовнішньому рості і стратегії, пов'язаній з вертикальною експансією, інтеграцією постачання та збуту, а також контролем над філіями. По закінченні структурної перебудови економіки зовнішній ріст повинен поступитися внутрішньому, оскільки останній дає можливість підприємству зберегти свою ідентичність, уникнути труднощів інтеграції придбань і, головне, зберегти і вдосконалити досвід та знання, тобто полюси компетенцій підприємства. Реструктуризація підприємств та впровадження нових організаційних форм може бути значно прискорена за рахунок встановлення раціональних відносин між державою і підприємством, їх необхідної формувати, виходячи з чітко визначених прав власності. При цьому необхідно знизити трансакційні витрати, які в умовах перехідної економіки несуть економічні агенти. Це приводить до того, що в процесі перетворення державної власності в акціонерну об'єкти власності не знаходять ефективного власника. Щоб змінити ситуацію, доцільно створити ринок інформації, демонополізувати ринок об'єктів власності та усунути структурні диспропорції.

По-друге, на мезорівні забезпечення конкурентоспроможності регіону може відбуватися за рахунок використання кластерної моделі розвитку підприємств. Кластерна модель базується на об'єктивних реально існуючих зв'язках підприємств регіону.

По-третє, на мікрорівні визначені можливості застосування нових організаційних форм та сучасних організаційних структур.

Таким чином, запропоновані в роботі теоретичні підходи щодо особливостей трансформації менеджменту підприємств на різних рівнях функціонування у міжнародному бізнесі можуть бути покладені в основу практичних рекомендацій щодо налагодження їх ефективного функціонування на макро- мезо- і мікрорівнях.

Список використаних джерел:

1. Артемова Т. И. Институт социальной ответственности организации: мировой опыт и реалии Украины. *Наукові праці ДонНТУ*. 2009. Вип. 37–1. С. 170–176.
2. Белова Л. Г. Информационное общество: трансформация экономических отношений в мировой экономике : монография / Белова Л. Г., Стриженко А. А. Барнаул : Изд-во «Азбука», 2007. 387 с.

3. Геец В. Социогуманитарные составляющие перспектив перехода к социально ориентированной экономике. *Экономика Украины*. 2000. № 1. С. 4–11.
4. Дементьева А. Современные условия глобализации и роль транснациональных корпораций. *Инициативы XXI века*. 2010. № 1. С. 54–67.

References:

1. Artemova T. I. (2009). Institut socialnoi otvetstvennosti organizacii: mirovoi opit i realii Ukraini [Institute of Social Responsibility of the Organization: World Experience and Realities of Ukraine]. *Naukovi praci DonNTU*, vip. 37–1, pp. 170–176.
 2. Belova L.G. (2007). Informacionnoe obschestvo: transformaciya ekonomicheskikh otnoshenii v mirovoi ekonomike: monografiya [The Information Society: Transformation of Economic Relations in the World Economy: monograph] / Belova L.G., Strizhenko A.A. Barnaul : Publishing House «ABC», 387 p.
 3. Geyets V. (2000). Sociogumanitarnie sostavlyayuschie perspektiv perehoda k socialno orientirovannoi ekonomike [Socio-humanitarian components of the prospects for the transition to a socially oriented economy]. *Ekonomika Ukraini*, № 1, pp. 4–11.
 4. Dementieva A. (2010). Sovremennie usloviya globalizacii i rol transnacionalnih korporacii [Modern conditions of globalization and the role of transnational corporations]. *Iniciativi XXI veka*, № 1, pp. 54–67.
-